

unfamiliar with the types of extreme tourism and its infrastructure in the country.

It was found that facilities for the development of extreme tourism could be created both artificially and on the basis of available resources. It was substantiated that Ukraine had all the resources for the development of extreme tourism, so this direction could become attractive for involving a large number of foreign tourists. This would accelerate the improvement of the quality of accommodations, service, development of extreme tourism infrastructure in Ukraine.

Promising directions of the development of extreme tourism were an active presentation and advertising campaign of Ukraine abroad, attracting foreign tourists, raising the level of domestic service for providing services in this area, organizing staff training, infrastructure development, development of services accessible to most segments of the population, introduction of legal documents and single standards in the field of extreme tourism.

Keywords: *extreme tourism, extreme, recreation, water tourism, mountain tourism, underground tourism, air tourism.*

УДК 338.484:477.84

DOI 10.31395/2415-8240-2020-96-2-190-198

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Л. М. НЕЩАДИМ, кандидат економічних наук

С. В. ТИМЧУК, кандидат економічних наук

Уманський національний університет садівництва

Зростання важливості туризму як для економічного, так і для соціально-культурного розвитку більшості країн світу, а також загострення проблем, що невід'ємно пов'язані з його організацією та розвитком, змушують знаходити

шляхи та механізми щодо нових, екологічно значимих напрямків його впровадження. Це стало причиною проведення адаптації основних положень та принципів концепції еколого-збалансованого розвитку до контексту туризму. Основою еколого-збалансованого розвитку є необхідність встановлення балансу між задоволенням соціально-економічних потреб суспільства, захистом інтересів майбутніх поколінь та забезпеченням якісного екологічного стану довкілля.

Ключові слова: екологія, туризм, агрооселя, екотуризм, сфера відпочинку.

Постановка проблеми. Головними екологічними основами збалансованого туризму є мінімізація антропогенних тисків, утилізація відходів, використання енерго- та ресурсозберігаючих технологій та альтернативної енергетики, впровадження систем очищення та повторного використання води, зменшення хімічного та шумового забруднення від туристичного транспорту, розвиток нових, екологічно-орієнтованих видів туризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика взаємодії сфери відпочинку та природи турбують вітчизняних науковців досить тривалий час. Так питаннями раціонального рекреаційного природокористування займалися А. Кузьменко, Т. Алейнікова, А. Сабадаш, О. Слепокуров та інші. Аналізу наявних природних ресурсів та придатності їх для використання в туристичній діяльності присвячені праці О. Безносюка, В. Євдокименка, І. Рожко, В. Шмагіної та багатьох інших. В останні роки з'явилась низка спеціальних праць, серед яких виділяються роботи І. Смаля, О. Сабадаша, І. Панова, В. Серебря, що розглядають теоретико-методологічні основи розвитку альтернативних видів туризму, що за своєю суттю здебільшого є екологічними.

Методика досліджень. Вплив туристичної діяльності на довкілля має глобальний характер і при нинішніх темпах використання туристичних ресурсів може призвести до незворотніх наслідків. З іншого боку, погіршення якості навколишнього середовища, яке на сьогодні набуло характеру глобальної екологічної кризи, негативно позначаються на розвитку туристичної галузі. Саме тому, розвиток туризму на сучасному етапі повинен базуватися на основоположних

принципах сталого розвитку, що передбачає раціональне використання природних ресурсів і зменшення шкоди для довкілля [2, 4].

Так, станом на сьогодні, одним із основних напрямів розвитку екологічного туризму виділяють агротуризм (сілький зелений туризм). Аграрний туризм має багато спільного з екотуризмом. Цей напрям діяльності включає багато екологічних аспектів. Екологічна чистота місцевості та продуктів є чи найважливішим фактором для туристів, що приїжджають на відпочинок у сільську місцевість.

В Європі ключову роль у діяльності підприємств сільського зеленого туризму відіграє Європейський центр ЕкоАгротуризму (European Centre of Eco Agro Tourism (ECEAT)). Він є некомерційною організацією, що розвиває сільський туризм і підтримує екологічне використання земель та захист навколишнього середовища у зв'язку із туризмом. Ця організація діє у 21 країнах Європи. ECEAT вимагає від усіх агроосель, які вступають до організації відповідності певним екологічним критеріям. Головні з них є такими [1, 3]:

- екологічне сільське господарство – вся діяльність сільського двору чи ферми має відповідати екологічним критеріям.
- продукти – вся їжа для туристів повинна бути з екологічно чистих продуктів.
- системи збереження та очистки води - повинні використовуватися екологічні технології водозбереження та очистки.
- сміття – повинні існувати системи запобігання утворенню великої кількості сміття, екологічні технології утилізації, зокрема, сортування.
- енергія – впровадження систем енергозбереження, альтернативних джерел енергії.
- приміщення – дім та всі інші будівлі повинні бути збудовані з екологічно чистих матеріалів.
- захист ландшафту та екологічна освіта - агрооселя має виглядати природно, гармонійно, вписуватися у навколишній ландшафт.

Розвиток агротуризму в Україні унеможлиблює створення справжньої

агрооселі, яка абсолютно відповідала б всім екологічним критеріям. Тому екологізація суспільної життєдіяльності має сприяти формуванню нової моделі споживання – сталого споживання. Вона передбачає дбайливе та розважливе формування потреб з однієї сторони та відбору екологічно дружніх товарів та послуг для їх задоволення – з іншої.

В екологічних принципах сталого розвитку сільського зеленого туризму робиться наголос на раціональному використанні ресурсів, яке передбачає мінімізацію і утилізацію відходів, впровадження систем очищення та повторного використання води, матеріалів та технологій із якнайменшим впливом на природне та культурне довкілля, ефективне використання енергії та залучення альтернативних джерел енергії, зменшення шкідливої дії транспорту, активне застосування екологічних його видів. Також увага приділяється збереженню біорізноманіття та необхідності обережного поводження із вразливими природними системами.

В економічному відношенні основними принципами забезпечення сталого розвитку туристичних регіонів є:

- узгодження планування та управління розвитком туризму з іншими видами економічної діяльності й напрямками розвитку країни і регіону загалом; сприяння розвитку малих і середніх підприємств;
- підтримка впровадження в туристичну індустрію екологічно м'яких технологій; здійснення маркетингу туризму з метою підвищення ефективності місцевої економіки та зменшення тиску на довкілля шляхом більш рівномірного розподілу туристів у часі і просторі.

У соціальній сфері програмними заходами сталості є:

- налагодження зусиллями урядів тісної співпраці всіх зацікавлених сторін, включаючи національні ради з туризму, туристичні агенції та організації, приватний сектор, місцеві громади для прийняття рішень щодо розвитку туризму;
- забезпечення рівноправних умов для корінного населення поряд з іншими учасниками туристичного бізнесу в отриманні економічних, соціальних і

культурних вигод від розвитку туризму, надання йому першочергового права на працевлаштування;

- повага та збереження місцевих культур, традиційних ремесел, фольклору;
- заохочення відповідальної поведінки туристів.

Розглядаючи агротуризм як систему, що об'єднує туристичні послуги й аграрну виробничу діяльність, серед його основних функцій особливо виділяємо екологічну. Вона є домінуючою з точки зору раціонального екологоорієнтованого природокористування.

Зокрема, до негативних чинників функціонування рекреаційно-туристичної сфери, які впливають на стан природного середовища, належать:

- надмірна концентрація рекреаційної та туристичної інфраструктури в рекреаційних зонах та туристичних центрах;
- розвиток таких видів рекреації і туризму, як короткотривалі зустрічі та ігри на природі без облаштування необхідної супутньої інфраструктури.

Результати досліджень. Налагодження рівноважної взаємодії антропо- й техногенного навантаження на сільські та туристичні ресурси України вимагають організації раціонального природокористування. Тут варто виокремити основні заходи:

- сертифікація рекреаційних та туристичних послуг і ліцензування закладів, що їх надають;
- оптимізація механізмів залучення до розвитку туризму вітчизняних і зарубіжних інвесторів;
- вдосконалення нормативно-правової бази функціонування агротуристичної та туристичної діяльності у відповідності з вимогами міжнародного законодавства;
- обґрунтування місткості об'єктів, розташованих в рекреаційних зонах і туристичних центрах;
- дослідження антропогенного навантаження на ландшафт;
- удосконалення рекламно-інформаційної діяльності;
- формування цільового замовлення на проведення маркетингових досліджень.

Екологічно збалансований розвиток аграрних територій і туристичних центрів

сприятиме реалізації прав громадян на охорону здоров'я, медичну допомогу, відпочинок, безпечно для життя і відпочинку довкілля, з іншого боку, слугуючи вагомим чинником стабілізації та структурної перебудови економіки, підтримання екологічної безпеки, поглиблення процесів глобалізації, інтелектуалізації та інформатизації суспільства [4, 6].

Розрахунок валових надходжень (ВН) агрооселі від агротуристичної діяльності при мінімальній туристичній місткості (ємності) (Q_{min}), що будуть дорівнювати їх валовим витратам (ВВ), варто проводити за формулою:

$$Q_{min} = \frac{ПВ}{\sum_{i=1}^n (Ц_i - ЗВ_i) * \alpha_i}$$

де Q_{min} – мінімальна туристична місткість території за визначений період часу, чол.;

$ПВ$ – постійні витрати, розмір яких не залежить від фактичного туристичного навантаження. Причому у постійні витрати мають бути включені витрати на природоохоронну діяльність, благоустрій території тощо.

$ЗВ_i$ – змінні витрати на одного туриста чи рекреанта з урахуванням гранично допустимої туристичної місткості території, грн.;

$Ц_i$ – ціна (price) на туристичну послугу;

α_i – частка кожної послуги у загальному обсязі продажу туристичних послуг;

n – кількість видів туристичних послуг, що пропонуються.

Висновки. Отже, поряд з економічним аспектом розвитку туристичної сфери потрібно пам'ятати про екологічний. Для дотримання принципів безперервного невиснажливого природокористування та принципу розширеного відтворення агроресурсів при плануванні надання агротуристичних послуг одним з найважливіших завдань є визначення еколого-економічно допустимих норм туристичних навантажень на відповідні площі, що дасть можливість утримувати відповідні території у належному стані та забезпечить рентабельність аграрних підприємств та агроосель [3, 5].

Література

1. Ніколаєв К. Д. Екологізація та розвиток сільського зеленого туризму в Україні: монографія. Київ: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. 153 с.
2. Папп В.В. Сільський зелений туризм як пріоритетний напрям розвитку сільських територій України. *Агросвіт*. 2015. № 18. С. 17-22.
3. Про внесення змін до Закону України «Про туризм»: Закон України від 11 листоп. 2003 р. №1282- IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 13. С. 180.
4. Про особисте селянське фермерське господарство : Закон України від 15 травня 2003 р. № 742-IV. Офіційний вісник України. 2003. № 23. С. 9.
5. Тищенко С.В. Сільський зелений туризм у контексті розвитку нетрадиційної форми господарювання. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. Вип. 8 . С. 293-301.

References

1. Nikolaiev, K. D. (2016). Greening and development of rural green tourism in Ukraine. Vydavnytstvo NPU imeni M. P. Drahomanova, Kyiv, Ukraine.
2. Papp, V. V. (2015). Rural green tourism as a priority direction of development of rural territories of Ukraine. *Ahrosvit*, vol. 18, pp. 17–22.
3. On Amending the Law of Ukraine “On Tourism” Law of Ukraine № 1282-IV, p 18/11/03 (2004) Vidomosti Verkhovnoyi Rady of Ukraine, vol. 13, p. 180.
4. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine “About personal peasant farming” № 742-IV, p 20/06/03 (2003) Ofitsijnyj visnyk Ukrainy, vol. 23, p. 9.
5. Tyschenko, S. V. (2018). Rural green tourism in the context of the development of non-traditional forms of management, *Naukovyj visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu*, vol. 8, pp. 293–301.

Аннотация

Нещадим Л. М., Тимчук С. В.

Экологизации туристических услуг аграрных предприятий

Рост важности туризма как для экономического, так и для социально-культурного развития большинства стран мира, а также обострение проблем, неотъемлемо связанных с его организацией и развитием, заставляют находить пути и механизмы по новым, экологически значимых направлений его применения. Это стало причиной проведения адаптации основных положений и принципов концепции эколого-сбалансированного развития к контексту туризма.

Основой эколого-сбалансированного развития является необходимость установления баланса между удовлетворением социально-экономических потребностей общества, защиты интересов будущих поколений и обеспечением качественного экологического состояния окружающей среды.

Следовательно, наряду с экономическим аспектом развития туристической сферы нужно помнить об экологическом. Для соблюдения принципов непрерывного устойчивого природопользования и принципа расширенного воспроизводства агроресурсов при планировании предоставления агротуристических услуг одной из важнейших задач является определение эколого-экономически допустимых норм туристических нагрузок на соответствующие площади, что позволит удерживать соответствующие территории в надлежащем состоянии и обеспечит рентабельность аграрных предприятий и агроусадеб.

Ключевые слова: экология, туризм, агроусадеб, экотуризм, сфера отдыха.

Annotation

Neshchadym L., Tymchuk S.

Ecologization of tourist services of agricultural enterprises

The growing importance of tourism for both economic and socio-cultural development of most countries, as well as the exacerbation of problems that are inextricably linked to its

organization and development, are forcing to find ways and mechanisms for new, environmentally significant areas of its implementation.

This led to the adaptation of the basic provisions and principles of the concept of ecologically sustainable development to the context of tourism. The basis of ecologically balanced development is the need to establish a balance between meeting the socio-economic needs of society, protecting the interests of future generations and ensuring a quality ecological state of the environment.

So, along with the economic aspect of tourism development, we need to keep in mind the environmental one. In order to comply with the principles of continuous inexhaustible use of nature and the principle of expanded reproduction of agricultural resources when planning the provision of agritourism services, one of the most important tasks is to determine ecologically and economically acceptable norms of tourist loads on the respective areas.

Key words: *ecology, tourism, agro-settlements, ecotourism, recreation sphere*